La Vida de Santa Magdalena en cobbles per Mossèn Jaume Gaçull

Convenint als nostres propòsits editorials procurar a les planes de Bibliofilia l'atractiu d'alguns textes literaris poc coneguts, ens ha semblat que La Vida de Santa Magdalena en cobbles, obra del poeta valencià Mossèn Jaume Gaçull, era ben propria del cas, per quant se tracta d'una producció quasi inèdita, per no dir inèdita del tot. En efecte: la existencia, senyalada per diversos bibliògrafs d'aquests darrers temps, d'un únic exemplar de la edició feta a Valencia en 1505, no havía induït encara a ningú a fer-ne la desitjable reestampació; raó per la qual el llibre ha continuat essent poc menys que desconegut de tothom, malgrat l'oferir, ultra l'interès literari, el d'una copiosa il·lustració gràfica de la què tampoc han tingut noticia els moderns tractadistes de les arts del gravat.

Així, doncs, anem a reproduir tot seguit el text del poema d'en Gaçull y la serie completa de les estampes que la il·lustren. Reservarem per al final la nostra opinió sobre el valor literari d'aquesta obra y algunes observacions sobre els gravats. Mes abans volem ordenar unes quantes referencies bibliogràfiques del llibre que ens ocupa, les quals no ens semblen totalment desproveïdes d'interès.

«La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

A) Bibliografía

La Vida de Santa Magdalena en cobbles compareix per primera vegada inscrita en el catàleg de la *venda* Crofts, que tingué lloc a Londres, en 1783 (1). La nota referent al llibre en qüestió és concisa en extrem, y figura en la pàgina 232, en els següents termes:

«4592.—*Pellicer (Gabr.):* Santa Maria Magdalena, cum fig. ligneis, 4to. perg., *per Joan Jofre, acabada M.D.V.*»

L'exemplar, segons noticies, fou adjudicat per la mo-

(1) *Bibliotheca Croftsiana. A catalogue of the curious and distinguished library of the late reverend and learned Thomas Crofts, A. M. Chancellor of the Diocese of Peterborough, and fellow of the Royal and Antiquary Societies, deceased: which will be sold by auction, by Mr. Paterson, at his great room, N.º 6. King-Street, Covent-Garden, London, on Monday, April 7, 1783, and the forty-two following days (Good-Friday excepted), to be viewed six days previous to the sale, which will begin each day precisely at twelve o' clock. Catalogues may be had of the principal Booksellers in London, Oxford, Cambridge, Edinburgh, Glasgow and Dublin; in most of the principal Cities in Europe, and the Place of Sale.* [*Price five shillings*]

destíssima suma de *set xelins y mig* de moneda anglesa, que no representa encara *deu pessetes* de la nostra.

Del catàleg Crofts prengué el bibliògraf Brunet la referencia que apareix en el seu *Manuel du Libraire* (París, 1863), vol. IV, pàg. 473; afegint només pel seu compte la consideració següent:

« Antonio [Nicolás] n' a point connu l' auteur, mais il cite, volume II, p. 332, un poëme anonyme intitulé: *Vida y conversión de la gloriosa Magdalena*, en octaves, lequel commence par ce vers: *Damas las que os preciais de tan hermosas...* »

Objectem-hi, tot seguit, que el text castellà que aquí apareix retret no té rès que veure ab el nostre poema.

Venim, per fi, a la primera descripció puntual de l'obra d'en *Jaume Gaçull*, posada ja sots el nom del seu veritable autor: és la que compareix en el *Catálogo de la Librería de Salvá*, publicat en 1872:

« 630.—*Gazull (Jaime)*. La vida de || santa mag || dalena en || Cobbles: (Estos cuatro renglones de letra mui gruesa, van seguidos de un escudo de armas, probablemente las de Cardona, sostenido por dos angelitos con una rodilla en el suelo y circuido todo por una orla. Al reverso hai una lámina que representa al autor sentado escribiendo, y enfrente de él á Santa María Magdalena. En la tercera página principia la obra en verso, por una especie de dedicatoria a la Santa. En el blanco de la última hoja, que es la sexta de la sig. H, se lee: *A lahor y gloria...* etc.

» 4.° let. gót. Son 62 hojas sin fol., con las signs. A-H, todas de 14 (*sic*) hojas, menos la ultima que solo tiene 6.

» Ni Nic. Antonio, ni Jimeno, ni Fuster, ni ningun bibliógrafo español tuvieron noticia de este libro, del cual no conozco otro ejemplar, en biblioteca alguna pública o particular, y es el mismo que se encuentra descrito en el catálogo de la venta de Croft. De dicho catálogo sacó Brunet la incompletísima é inexacta descripción que de él da, y asi no es de estrañar copie la equivocacion de suponer autor de esta obra a Gabriel Pellicer, que fué unicamente quien la hizo imprimir. Para ponderar su estremada rareza bastará saber que Mr. Heber no logró tener este tratado en su selecta y copiosa librería.

» No he visto volúmen alguno de aquella época, donde haya tal profusión y lujo de grabados como en el presente. Todas las estampas y páginas de testo van circuidas de orlas variadas; en las pares lleva una copla relativa á lo que representa una gran lámina colocada en la página del lado ó impar: asi por ejemplo, en el pasaje donde se cuenta

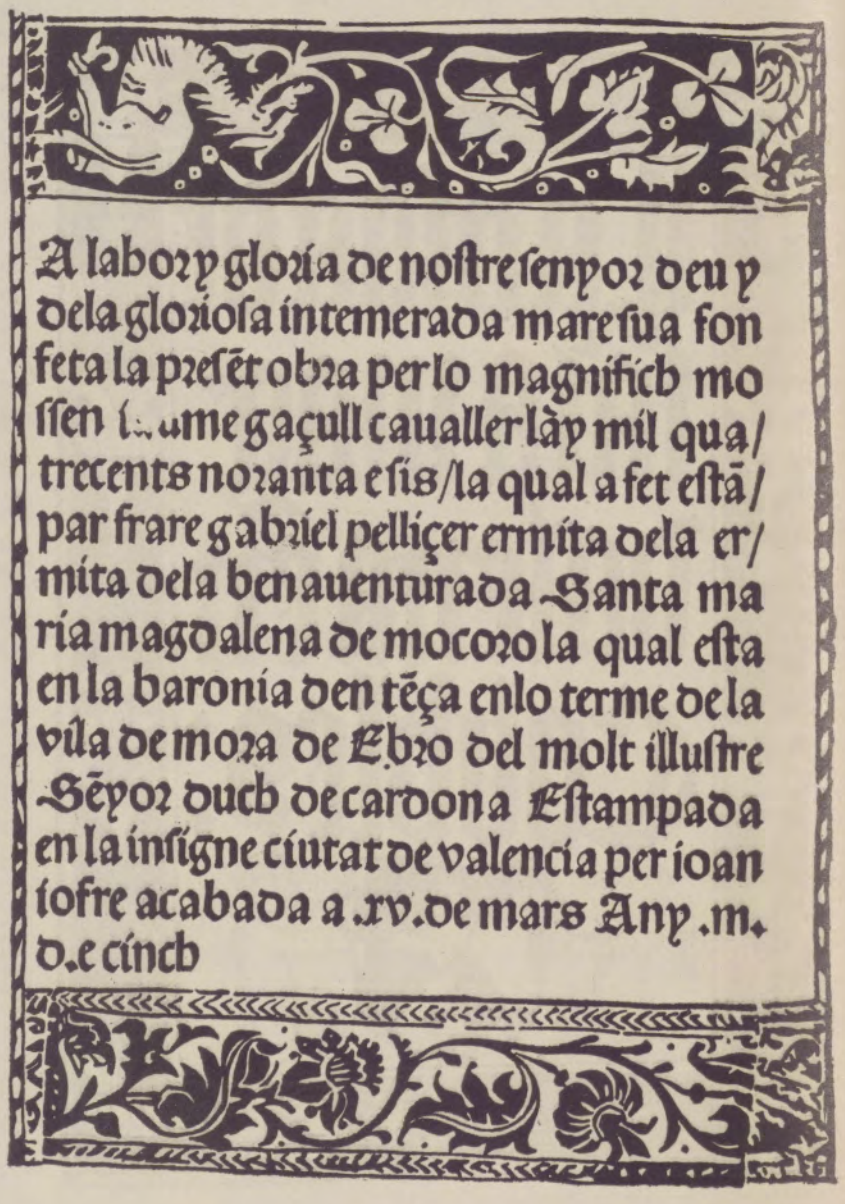
A labor y gloria de nostre senyor deu y
dela gloriosa intemerada mare sua fon
feta la present obra per lo magnificb mo
ssen Iaume gaçull caualler lày mil qua/
trecents noranta esis/la qual a fet está/
par frare gabriel pelliçer ermita dela er/
mita dela benauenturada Santa ma
ria magdalena de mocoro la qual esta
en la baronia den tēça enlo terme de la
vila de mora de Ebro del molt illustre
Sēyor ducb de cardona Estampada
en la insigne ciutat de valencia per ioan
iofre acabada a .xv. de mars Any .m.
d.e cincb

« La Vida de Santa Magdalena en cobbles » (Valencia, 1505)

que el soberano del pais habitado por la santa, no teniendo sucesión y admirado de los prodigios que de ella habia oido relatar, la hace conducir á su presencia; se halla la siguiente estampa, esplicada en los versos copiados al pié, los cuales en el original van puestos al frente.

«E segons que la 'storia recita,
» Tan gran senyal feren vostres paraules
» Y tant bastá esta santa vesita,
» Que sa muller ne restá molt contrita;
» Puix no cregué fossen burles ni faules.
» Y iorn apres manant que us acollissen,
» Vos feren dar posada y vitualles;
» Manant a tots sos vassalls qu' y servissen,
» Y com tots iorns vostres sermons oissen
» La de la fe s' ençenien les falles.
» Y soplicaus al vostre deu pregasseu,
» Que d' aver fills merce li recaptasseu.»

» Gazull es uno de los poetas valencianos mas distinguidos del siglo XV; Gaspar Gil Polo en su *Diana*, le dedica estos cuatro versos:

« Mirando estoi aquel poeta raro
» *Jaime Gazull*, que en rima valentina
» Muestra el valor del vivo ingenio y claro,
» Que á las más altas nubes se avecina.»

Talment com és dit en aquesta nota, el *Catálogo* acompanya la reproducció d'una de les estampes del llibre: la 34ª, que fa referencia a la *cobla* transcrita, la qual és també la 34.ª del poema, ja que, en efecte, cada una de les estrofes o cobles d'aquest té la seva corresponent estampa.

En 1873 publicà en R. Ferrer y Bigné el seu *Estudio Histórico-Crítico sobre los poetas valencianos de los siglos* XIII, XIV *y* XV, en el qual se dóna noticia de les obres d'en Gaçull, citant el primer vers de cada una d'elles. Hem de suposar que l'autor tingué d'en Salvà el començament de LA VIDA DE SANTA MAGDALENA:

«*Ab tot* QUANT *ab tant autentichs actes*»;

mes ens cal fer remarcar que resultà errada la paraula *quant* en la transcripció d'aquest vers, ja fos per culpa d'en Salvà o del mateix Ferrer y Bigné.

Encara que des d'un punt de vista extrabibliogràfic, el llibre de SANTA MAGDALENA fou objecte d'especial atenció pels autors de l'estudi intitolat *Origens del gravat en Valencia; apunts crítich-históríchs*, per Joseph M.ª Puig Torralba y Francesch Martí Grajales; publicat a Valencia en 1882 (1). És molt curiosa la manera com aquests autors s'esforcen en voler parlar d'un llibre que no han vist, disfreçant la procedencia de les noticies que donen. Diuen així (pàg. 20):

«LA VIDA DE SANTA MAGDALENA EN COBLES DE MOSEN JAUME GAZULL. Es sense dubte l'obra estampada ab mes luxo y mes abundant en grabats que se coneix dels principis del segle XVI. Fon estampada per Johan Xofré en 1505, a costa de Fray Gabriel Pellicer. Es un raríssim llibre apenes conegut en lo mon bibliografich y que en casi totes les pagines conté algun grabat. No s'anem a entretindre resenyanlos tots, puix se fariem pesats y no adelantaven res pera l'obgecte que se proposém, y així sols anem a descriure lo primer per lo marcat caracter de devoció que enclou en l'autor. Apareix en ell mossen Jaume Gazull agenollat en front de Santa Magdalena demanantli inspiració pera escriure ab acert son obra. La perfecció de esta estampa lo mateix que les altres que conté lo llibre es admirable.»

Diguem, de passada, que els *apunts* sobre els *Origens del gravat* no fan gaire honor als seus autors. Tot plegat sembla el llibre un treball improvisat, com si fos una obra de circumstancies.

Mentrestant la col·lecció de llibres d'en Salvà havía passat al poder d'en Ricard Heredia Al procedir-se, en 1891, a la realisació de la Biblioteca d'aquell celebrat bibliòfil, la VIDA DE SANTA MAGDALENA figurà, naturalment, en el catàleg de la venda (1):

«1066. — LA VIDA DE || SANTA MAG || DALENA EN || COBBLES || (A la fin:) *A lahor y gloria...*, etc.

In 4°, de 62 ff. non chiffrés, signatures A-G par 8 ff. et H par 6 ff., caractères gothiques, figures sur bois et encadrements à chaque page, maroquin rouge, dos orné, filets, marque de Salvà, tranches dorées (*Thompson*).

Livre rarissime en vers, resté inconnu à la plupart des bibliographes et orné de curieuses gravures sur bois. *Salvà* (n.° 630) en parle avec détails et déclare que le présent exemplaire, qui est le sien, est le seul connu.

Le premier feuillet est remmargé. Petits raccommodages»

Com veurem després, en aquesta venda el llibre fou adquirit per compte de la Biblioteca Nacional de Madrid y repatriat al seu pais d'origen.

En 1894 vegé la llum a Valencia la coneguda reedició de *Les Trobes en lahors de la Verge María* (2); en la introducció, redactada per F. Martí Grajales, hi apareix citada (pàg. 75) ab les demés obres d'en Gaçull, la VIDA DE SANTA MAGDALENA. La descripció bibliogràfica és presa d'en Salvà; y s'hi troba citat, ademés, el primer vers del poema:

«*Ab tot* QUANT *ab tan autentichs actes...*»

que, per la errada del *quant*, se veu que és copiat de la nota d'en Ferrer y Bigné.

Com a noticia nova, dóna únicament la de què l'exemplar, procedent de les biblioteques de Salvà y Heredia, està en poder de la Biblioteca Nacional de Madrid, com més amunt se diu.

(1) Fascicle de 48 pàgines, en 8.º. El seu text fou després traduït al castellà y publicat en la *Revista de Valencia*, novembre de 1882, pàgs. 547 y següents.

(1) *Catalogue de la Bibliothèque de M. Ricardo Heredia, Comte de Benahavis; Première Partie* (París, 1891); pàg. 262.

(2) *Primer libro impreso en España: Les Trobes...* con una introducción... por F. Martí Grajales (Valencia, 1894); volum en 4.º de 92 + (120) pàgines.

[14]

Giras apres — a vos, ab gest benigne,
de vostres mals — rompent los inuentaris,
y atorgaus, — ab vn perdo condigne,
remissio — signada del seu signe,
sensse pagar — sagell ni secretaris.
Y, per molt mes — solemnizar tal festa,
dauant tothom — la increada [A]ltesa,
autorizant — vna tan santa gesta,
dix vos ab veu — alegra, dolça y presta:
— «Yot tinch del tot, — per tot y en tot remesa.»
Y fon aço — poblicar testimonis
en preiohi — del princep dels dimonis.

[15]

Y axi restas — ab Deu ia tan vnida,
puix que tan lest — ab Ell passas lo comte,
que, prest sumant — la entrada [a]b [l]exida,
sens discrepar — en neguna partida,
vos difini — a comte y a bescomte.
O, gran senyal — del quant Deu vos honora!
quen poch espay — vos feu fer tan gran cambi,
que mereixques — esser merexedora
de cambiar — lo nom de pecadora,
sens pagar gens — interes del recambi.
Car huy lo mon — tan gran santa us confessa,
que us ne roman — renom dapostolessa.

[16]

Seguint axi — vostra bona ventura,
continuas — en tant perfetes obres
que, daquells bens — que fortuna procura,
liberalment — y ab molt diligent cura
la maior part — ne repartis als pobres.
Prenent lacost — y santa companyhia
daquells beneyts — apostols que portaua,
vos afillas — ab la Verge Maria,
tenint tostems — lombra sua per guia:
vos la seruis — com de vos se speraua.
Car fon raho, — puix son Fill vos fon pare,
fosseu tambe — vos filla de sa Mare.

[17]

Daqui auant, — de amors tan estretes
ab vos traua — Ihesus, redemtor nostre,
y ab grans fauors — vos feu moltes bestretes,
y, lo mes tems — de les sues dietes,
vos lo tingues — tostems per oste vostre.
Y quant, per sort, — daquell gens vos lunyaueu,
ab vn desig — maior que nos pot creure,
esser present — tostems li desigaueu;
y ab tan gran fam — y basques lo cercaueu,
com si iames — laguesseu pus a veure.
Per que [e]s molt cert — que lanima sta trista
en perdre gens — lo que amau de vista.

[18]

Per vos guari — Ihesus vostra germana
del mal secret — pel qual viuia trista;
per vos volgue — Ihesus, de bona gana,
fer que resta — Senta Marcella sana,
fent li cobrar — complidament la vista;
per vos, essent — Ihesus en Galilea,
sens fer li gens — lo larch cami obstacle
torna per vos — en terra de Iudea,
hi, per vos sols, — la diuinal destrea
volgue mostrar, — obrant tan gran miracle
com feu en fer — a Sent Lazer reuiure,
per cambiar — vostre plorar en riure.

[19]

Donchs, sil Senyor — tan afectat vos era,
nom marauell — que iames lo dexasseu,
puix vos de tots — ab Ell ereu tercera,
que nos pot dir — quen neguna manera
vos digues «no» — de res quel suplicasseu;
y axi, mirant — lamor y gran priuança
y lo gran loch — que vos ab Ell tenieu,
tenien tots — en vos ferma speranca;
que vos ab Ell — ereu pern y balança
de tots aquells — que vos afauorieu.
Per ço tinch yo — per discret y molt abte
qui us es deuot, — si vol hauer recabte.

[20]

Per ço, quant ve, — exiu a reçebirlo;
y, quant sen va, — anau a [a]companyarlo;
y, ab lo desig — de continu seruirlo,
tan gran delit — prenieu en hoirlo,
que vn instant — no podieu dexarlo;
ans, vos ab Ell — hi Ell ab vos saparta,
per que [e]n pales — y en secret vos festeia;
car dels seus dons — iames vos veyeu farta:
perço puch dir — que les clamors de Marta
no foren pas — sino de santa [e]nveia.
Pero mirau, — que del que [e]lla us acusa
com soblida — donar per vos la scusa!

[21]

Hi quant Ihesus, — armat darmes tan saldes,
rement lo mon — ab dolor infinida,
dexa del cel — les portes sense baldes,
vos ne passas — de fredes y de caldes
mirant morir — Aquell quins dona vida.
Sentis lauors — dobles dolors y penes,
vent del Senyor, — de sa Mare [e]n presencia,
dels grans açots — brollar de sanch les venes;
que yo us auis — que us ves en prou fahenes
y agues mester — esfo[r]ç y paciencia.
Y may per res — vos, Santa gloriosa,
desemparas — la Mare dolorosa.

[22]

Hi tant tostems — vostres fauors crexien,
que reprengue — a Iudes hi als altres,
com dix, sabent — quentre [e]lls vos reprenien
per fer lo guast — del que [e]lls no despenien:
— «¿Per que [e]nculpau — Magdalena vosaltres?
»Si ma vntat — lo meu cos hi presona,
»pronosticant — la mia sepultura,
»misteri gran — senyala y blazona,
»del qual mereix — meritament corona,
»puix te de mi — tan gran ansia y cura.
»Per ço sera — en aument de sa gloria
»y en son renom, — en eterna memoria »

[23]

Lansia gran — que lo Senyor tenia
vent vos restar, — mort lo germa, deserta
cuytar li feu — los passos en la via,
per que millor, — puix axiu permetia,
del be que us vol — vos pogues fer pus certa.

Y, en veure us tant — de gran tristor compresa,
plora tambe, — que fon damor gran proua;
y ab tot que fon — ab Marta la contesa,
dun girar dull — vos ague per entesa,
hi us alegra — dalegria tan noua,
que, sens hoyr — lo que dir li podieu,
se comedi — de fer lo que volieu.

[24]

Quant, en la Creu — peniant, lo blasfemauen,
mirant axi — la Magestat inmenssa,
daquells martells — los colps quant lo clauauen
dins en lo cor — y lanima us donauen
de greu turment — mortal dolor intenssa;
y, segons quant — tristor vos entrenyora,
en aquell punt, — sens res duptar ni tembre,
axi per Ell — com per nostra Senyora
haurieu mes — vostra vida [e]n penyora,
per lu dels dos — de tal congoxa rembre.
Que, [e]n ver amor, — descans y gran descarrech
es pendrels mals — del altre a son carrech.

[25]

No us contentas — en la passio santa
estar de luny, — plorant los improperis;
ans, ab desig — desser escut y manta
de Ihesucrist, — passas entre gent tanta,
fins als seus peus, — contemplant los misteris;
per que, quant vos — de vos fes sacrifici
pel qual del tot — vostre deute fon quiti,
tenint recort — dun tan gran benefici,
tingues tostems — de pratica y bon vici
als peus de Deu — tenir lo vostre siti.
Per ço, al peu — de la Creu abraçada,
ab Ell restas, — com siy fosseu clauada.

[26]

¿Qui bastara — encarir ni compendre
en quin estrem — sentis dolor agresta,
mirant Ioseph — la touallola stendre,
quant de Ihesus — lo cos volia pendre
per que [e]n la Creu — no restas en la festa?
O, quins iamechs, — quin dol, quanta [a]margura!
o, quins sospirs — lanças tan dolorosos,
vent vos restar — ab tanta desuentura,
quels miradors, — per vostra gran tristura,
en aquell iorn — restaren recelosos,
crehent tothom — que no restasseu viua,
segons li fos — en vida y mort catiua!

[27]

Fes en apres, — de drogues precioses,
confeccions — denguents aromatichs,
per a vntar — les plagues doloroses
del Cos sagrat — y nafres sangonoses,
segons lauors — los Iuheus eren pratichs.
Y, sens mostrar — en res mostres couardes,
molt gran mati, — complits ia los tres dies,
partis per que — noy arribasseu tardes,
sens tembre gens — del sepulcre les guardes:
vos animas — a les altres Maries
dient: — «Veniu — y no us faça res nosa,
»que be sabrem — tambe lleuar la llosa.»

[28]

Quant fos alla, — arribant vos primera,
puix no y trobas — per qui y ereu venguda,
en auent fet — axi vana carrera,
vostra dolor — creixque de tal manera
que ia del tot — vos tingues per perduda.
Y, ab tot que molt — estaueu indisposta,
puix ab tant[s] mals — no venieu en destre,
sentint vos prou — per çercarlo disposta,
no contrastant — del Angel la resposta,
mirau que feu — per vos lo vostre Mestre:
Que [e]n lort a vos, — ab lahor tan esparça,
com a galant — feu la primera farça.

[29]

Tan desfreçat — trobarlo en tal dia,
no fon defalt — hauerlo desconexer;
car, dels senyals — que [e]n la Creu pres hauia,
no cregues vos — tan prest guarir deuia
que sens aquells — vos degues aparexer.
Y Ell, desigant — complaure us y alegrar vos,
nos pogue star — de senyalaruos festes:
perço us parla — hi volgue nomenarvos,
per que millor — pogues certificarvos;
¡quines amors — tan santes foren estes
que, ni per mort — ni tantes males fades,
no les trobas — en res gens alterades!

[30]

Y axi tostems — en vostres santes obres,
essent en tot — molt diligent y destra,
mostras damor — ençesos canalobres,
don fes restar — los Apostols manobres,
puix fos daquells — en aquell cas vos mestra;
car prou los fes — complida y gran valença,
puix que, tenint — ab ells contres y proues,
dun tan gran goig — los donas conexença
yls recitas — del Senyor la crehença,
car fon raho — saber per vos tals noues.
Puix de complir — en son seruey la tasca,
tostems tingues — estranya y mortal basca.

[31]

Hi, quatorz[e] anys — apres la mort tan crua,
puix daquest mon — hauent passat lo vado,
mana Ihesus, — sens embaraç ni rua,
sobrels serafs — muntar la Mare sua
y al seu costat — donarlil seu estrado.
Y los Iuheus — la Sglesia perseguien
com a ingrats, — (que nengu nols ho lleue):
Lazer y vos, — Marta hils qui us seguien,
per donar loch — al gran oy que us tenien,
vos ne fogis, — puix fon mort Sent Esteue;
y, ab vos ensems, — Maximi y Sent Cedoni,
que us fan en tot — excellent testimoni.

[32]

Y acaminant — ab tan santa companya,
hauent mester — mes sperons que regnes,
passant tostems — necessitat estranya,
vos ne vingues — la volta de la Spanya
hi us acostas — molt prop de nostres Regnes.
Y quant vos fos — arribada [e]n Marcella,
que [e]n aquell tems — tots ydolatres eren
los Prohençals, — ab tot que marauella
tinguessen gran — de veure gent nouella,
non feren cas; — hi, puix no us conegueren,
com bomians — o com a gent vellaca,
vos aleugas — dauall vna barraca.

[33]

Y axi, passant — gran destent y estretura
de fam, de set, — del fret que us daua guerra,
vos vna nit — tenebrosa y escura
aparegues, — ab gran tento y mesura,
en visio — al Princep de la terra,
dient: — «¿Per que — als Deus quet destrohexen
»fas adorar, — anant perdut y en layre,
»hils Crestians, — seruents de Deu, perexen?
»Mas, puix los teus — nols volen nils conexen,
»¿per que permets — que passen tant desayre?
»Puix axi com — al foch laygua lapaga,
»es de tots mals — la caritat triaga.»

[34]

E, segons que — la storia recita,
tan gran senyal — feren vostres paraules
y tant basta — esta santa vesita,
que sa muller — ne resta molt contrita,
puix no cregue — fossen burles ni faules.
Yl iorn apres, — manant que us acollissen,
vos feren dar — posada y vitualles,
manant a tots — sos vassalls que us seruissen;
y, com tots iorns — vostres sermons hoyssen,
ia de la fe — sençenien les falles;
y soplicaus — al vostre Deu pregasseu
que dauer fills — merce li recaptasseu.

[35]

Puix li agues — la merçe recaptada
per que la fe — de Ihesus mes prospere,
yl Princep veu — ia sa muller prenyada,
volgue complir, — anant dreta tirada,
lo vot que feu — de veures ab Sent Pere.
Mas sa muller — crech yo que ser deuia
daquelles que — van tostems a la cua
de son marit — onseuulia que sia;
que, puix que dix — qu[e] ab ell anar volia,
tant ranyhina — fins que passa la sua.
Que les rahons — que son marit li feya
valgueren poch, — puix ella nol ne creya.

[36]

Ia del partir — lo dia sacostaua
per arribar — [a] aquell Sepulcre sacre,
yl prosper vent — tothom desigaua,
puix eren certs — que Sent Peres trobaua,
en aquell tems, — en la ciutat de Acre.
Mas, puix que vos — no pogues arestarlos,
al embarcar, — ans dentrar en la barca,
de vostra ma — no us oblidas senyarlos
hi sobrels pits — a la dreta marcarlos,
per que la Creu — los fos segura marca;
yl Rey, lauors, — ab totes ses desferrés,
acomanaus — tots sos vassalls y terres.

[37]

Y, nauegant — ab calma y tems contrari,
en lo cami — se trobaren represos;
car, per lo tems — esser los aduersari,
los atenygue — en cas tan necessari
lo iorn del part, — complits ia los nou mesos;
y ab les dolors — que del part la soptauen,
creixque la por — per no tenir madrina
y altres remeys — que [e]n tal cas li faltauen;
hi de la mar — los mals quey aiudauen,
pari y mori — la partera mesquina.
No fon egual, — perdent tan gran penyora,
lo goig del fill — al dol de la senyora.

[38]

Lo trist marit — tan gran dolor reporta,
mirant tan prest — son fill orfe de mare:
contemplal mort — per ser sa mare morta,
y, ensems ab ell, — del viure saconorta,
puix que no sab — com tan gran mal repare.
Plora lo trist — ab molt iusta querella,
fart y cansat — de sostenir la vida;
ploral chiquet — desigant la mamella,
y tal plorar — sa tristor renouella,
puix que no te — ni pot donar li vida.
¿Qual maior mal, — fortuna ni tempesta,
per ad aquest — pot ser maior daquesta?

[39]

Tots los remeys — essent li tan escassos,
pren son fillet — que ia de fam sofega
hi sobrells pits — loy posa [a]b cuytats passos;
mas, lo cos mort — los pits exuts y llassos
ab continent — de mare nols hi nega:
mama lo chich — hon noy ha de let gota,
yl pare creu — axi remey donarli;
torna plorar, — iameca y exanglota:
¿qui no creura — que la sanch sua tota
no lay donas — si cregues aiudarli?
O, gran dolor — y estrema desuentura,
veure tanbe — perir la criatura!

[40]

Diu li: — «O, chich, — nat en mala planeta!»
No li diu fill — puix que no pot criarlo;
que [e]n tal perpleix — te lanima constreta,
qu[e] a sa dolor — no te altra retreta
sino [e]n les fonts — dels seus vlls bateiarlo.
Per lo turment — que viuament lo vexa
no te repos, — ni pot fer en res pausa:
ara la pres, — tantost veureu quel dexa;
no ses girat, — tantost ab ell se fexa:
coses de foll — la dolor fer li causa.
Car la raho — esta malalta y coxa
en lo qui sent — estrem de tal congoxa.

[41]

Mirau lo mon — quins calts y frets nos dona
en los desigs — de coses inperfetes:
fill desiga, — y aguel en poca stona;
lagrimes son — la mel ab quel encona;
plors y sospirs, — lo so de les iuguetes.
Y daquest part — contemplen la «pro us faça»,
ni ab quin goig — ne dona les estrenes;
mal sobre mal — fortuna li percaça:
mor sa muller; — de[l] fill no sap quen faça;
veu son desig — fornit de tantes penes.
Lo desig, donchs, — de la gloria [e]terna
deu esser sols — dels altres tots lanterna.

[42]

Los mariners, — concordes tots en vna,
mirant la nau — pel mal tems quant perilla,
volent lançar, — seguint sa ley comuna,
en mar lo cos — per campar la fortuna,
no de molt luny — descobren vna ylla.

Y tal dolor — de sa dolor sentiren,
que, donant prest — lo timo a la banda,
traurel fillet — hi mare consentiren,
y tal perill — per millor elegiren
ans que donar — als pexos tal vianda.
Don fon forçat — que [e]n la ylla deserta
lo viudo us fes — de mare y fill oferta.

[43]

Dient axi: — «A vos, Santa molt santa,
»soplique yo — que de mi us vullau doldre
»y en mi tot sol, — quel morir nom espanta,
»deuieu vos — esta fortuna tanta
»descarregar, — cambiar y absoldre.
»Puix ab desig — que [e]n tal estrem tenia,
»mal tan soberch — me staua la tresposta,
»fill maueu dat,— fill tinch y fill volia:
»viuint morre — mil voltes cascun dia,
»segons lo quant — aquest desig me costa.
»No se quem vull, — ni se ia que us demane:
»vels vos aqui; — a vos los recomane.»

[44]

Mas vos, sabent — be damor verdadera
y de dolor — les forçes quines eren,
tingues concert — ab Deu de tal manera,
com no peri — linfant ni la partera,
puix may falliu — als qui en vos esperen.
Vos lacceptas — a tot son auantatge;
vos lamparas — sots vostra saluaguarda;
vos la guias — en tot lo romiatge;
vos la guardàs — en aquell loch saluatge;
tems de dos anys — los fes diligent guarda,
fins que, tornant, — sen torna [e]nsems ab ella
y ab son fillet — lo Princep en Marcella.

[45]

Ya [a]b tristor gran — tot lo poble speraua
a son senyor, — en diuerses maneres
pensant quel Rey — a soles sen tornaua
hil regne seu — sens hereter restaua,
no sabent mes — de les noues primeres.
Y, en arribant — lo Princep y Princessa,
hil fill tambe — apres de tal fatiga,
tot lo gran dol — tornant a la reuessa,
la fe de Crist — tot lo poble confessa
ab tan gran goig, — que no se com mo diga.
Callare, donchs, — puix encarir nou baste,
per que tinch por — per adobar nou guaste.

[46]

¿Qui, sino vos, — sabria, sens esmena,
fer tot quant vol — en cas tan admirable?
¿qui, sino vos, — de tal dolor y pena
y tants afanys — daria per estrena
tal refayço — ab goig inestimable?
No deu per res — fogir del recort nostre
tan gran espill — de fe pera nosaltres,
que lo Senyor — tan clarament demostre
esser en tot — tant fet al plaer vostre,
que fa per vos — tals gracies als altres:
que dels estranys, — per los vostres grans merits,
uol oblidar — les culpes hils demerits.

[47]

La vostra fe — tan gran, tan alta y ferma,
sopli per tots — y feu a tots valença;
puix en quant feu — posant Ihesus la ferma,
ab euidents — miracles laus conferma:
vos conuertis — tantost tota Prohença.
Vinguen los Sants — ab vos a coteiarse,
per que veiam — qui mes de fe sarrea;
que yo no crech — que puguen egualarse,
ni meyns ab vos — de gran part acostarse
Çenturio, — ni meyns la Cananea.
Ans es molt cert — a tots, vos tota sola,
de fe y amor — podeu tenir escola.

[48]

Puix tanta gent, — com clarament se mostra,
desobligant — del obligat loysme,
ab tal renom — y ab tan gran onra vostra
ague(*u*)s girat — a la santa fe nostra,
donant a tots — sent Maximil baptisme;
y tots los lochs — hon ydoles colien
obrant de nou, — per molta marauella,
en temples grans — y esglesies conuertien,
volgue lo Rey, — puix bisbe no tenien,
sent Lazer fos — lo bisbe de Marcella;
y apres, de Aix, — altra ciutat insigne,
Maximi fon — elet en bisbe digne.

[49]

Y axi los dos, — ab molt sant exercici,
pastors nouells — de nouelles ouelles,
tenint desig — de fer los benefici,
seguint lestil — de bons pastors y ofici
curauen molt — de la salut daquelles;
tostems pensant, — ab pensa pura y sana,
en bons costums — tenir les instruides;
no tenint gens — cubdicia ni gana
de tresquilar, — ni leuar los la lana,
hoc, dar a tots — exemple de ses vides.
No eren pas — dels bisbes que huy susen:
daquells ho dich — que dels bisbats abusen.

[50]

Hi conreant — lo que sembrat hauieu,
en lo conreu — mostraueu tan grans presses,
que, segons quant — tostems hi afegieu
ab tal saho, — segaueu hi collieu,
que pera vos — tots dies eren messes.
Y puix que ves — les coses començades
en gran repos — estat y bon assento
(per que, segons — les hauieu tramades,
era forçat — restassen assentades,
totes en Deu — tenint son aposento),
en lo desert — vos anas a retraure,
per que molt mes — a Deu poguesseu plaure.

[51]

Hi despedint — la santa companyhia,
sens tenir loch — ni menys posada certa,
en laspre bosch — endreças vostra via;
y ab tot y anas — soleta y sensse guia,
no y estigues — a soles ni deserta.
Per aspres lochs — rompent vostra despulla,
vos arribas — en vna steril balma,
hon, sots hun brot — de vert herba ni fulla,
no y trobas vos — ni seca parrafulla;
y alli volgues — reposar y fer calma,
seguint lestil — de la casta tortreta
que [e]n arbre sech — te tostems sa retreta.

[52]

De contemplar — estant molt desigosa,
ab tot que fos — lo loch inabitable,
vos lo tingues — per verdesca spayosa,
per bell iardi — y ermita delitosa,
hi per verger — florit y delitable.
Aygua ni font, — nengun pou ni cisterna,
ni res que fos — per sustentar la vida,
no y ves alli — en tan aspra cauerna:
mas ia perço — la Magestat eterna
no soblida — tenir vos prouehida.
Puix a qui be — seruir Deu se prepara,
Deu no li fall, — ni may lo desempara.

[53]

Quant mes a vos, — a qui tantes maneres
vostres seruirs — hi merits loy conuiden;
que [e]n son seruir — may fos de les darreres;
hi, maiorment, — que les amors primeres
aquelles son — les que nunca sobliden.
Car, puix tostems — ab summa diligencia
mentres vixque — li fos tan afectada,
no volent no, — la diuina prudencia
que [e]n tals amors — hi fes senyal labssencia,
vos feu estar — seruida y aguardada.
Y perços dix — «quels vlls que bes conexen,
de cent mil anys — tostems se reconexen.»

[54]

Perço mana — que tantost deuallassen
angels del cel, — repartits per ses tandes,
y en aquell loch — ab vos saposentassen,
hi que tots iorns — per racio us portassen
de Paradis — celestials viandes.
Y tots lauors, — per son orde y escala,
diligentment — de continu us seruien:
qui de trinchant — hi qui de mestresala,
cascun son grau, — tots iorns vos feyen sala,
donant raho — al carrech que tenien.
O, gran lahor, — ab tan grans auantatges
esser axi — seruida de tals patges!

[55]

Hi, mes auant, — certes hores tots dies,
visiblament, — en aquella [a]spra serra
los angels sants, — ab cants y ab alegries
y ab esturments — de stranyes armonies,
puiauen vos — set colzes sobre terra.
Y eren senyals — y mostres massa clares,
aquests deports — y angelicals solaços,
que, ia del tot — desfetes les empares,
feyen per vos — los angels alimares,
puix daquest mon — no temieu los llaços.
Ans, per muntar — a les diuinals sales,
tenieu ia — prou plomes en les ales.

[56]

Tant tems vixques — en esta vida santa,
que, poch a poch — rompent les vestidures,
vos fon forçat — (Deu sab ab pena quanta)
vostres cabells — vos seruissen de manta,
hi per al fret — tambe de forradures.
Mas ab tan gran — y tal virtut restauen
dauer tocat — aquells peus sacratissims,
que, puix cobrir — la persona us bastauen,
yo crech que tant — y mes vos escalfauen
que gebellins — o erminis purissims.
Puix qui us guia — en fer vida diuina,
vos fon repar, — salut y medicina.

[57]

Quant ia trenta [a]nys, — poch mes o menys, pas-
vn ermita, — que staua [e]n certa coua [sauen,
hi no molt luny, — mirant com vos puiauen
los angels sants — tots iorns, hi us festeiauen,
fon admirat — duna cosa tan noua.
Puix no pogue — entrar hon vos estaueu,
per ser lo loch — tan aspre [e]n demesia,
quant fon alli — y veu que no us mostraueu,
ab alta veu, — penssant quel escoltaueu,
vos demana — lo que saber volia.
Y vos, hoynt — esser vostra la tanda,
li respongues — axi a sa demanda:

[58]

— «O, crestia! — ¿has lest en la Scriptura
»que, [e]n vn conuit, — vna gran pecadora,
»de Ihesucrist — ab dolor y tristura
»lauant los peus — ab aygua damargura,
»li remete — tot quant li fon deutora?»
— «Ben tinch recort — (respos) e nom oblida
»que [e]n aqueix iorn, — en tal conuit o cena,
»la qui rebe — de Deu merce complida,
»hi fon apres — daquell molt fauorida,
»hauia nom — Maria Magdalena.»
— «Nou tingues, donchs, — a molta marauella
»que sia yo — aquella per aquella.

[59]

»Mas, puix que Deu — ha permes que tu sies
»vengut açi — en aquesta iornada,
»e yo stich ia — en los meus darres dies,
»per endreçar — al cel les mies vies
»al bisbe d Aix — portaras la [e]mbaxada:
»e digues li, — per que sino ten crehia,
»que yo, lo iorn — de Pascua, a matines
»ab ell sere — dins lo cor de la sgleya,
»per rebre dell, — axi com tostems feya,
»los sagraments — hi gracies diuines.»
Y axi fon fet: — quels angels vos portaren,
com ho digues, — y al bisbe us presentaren.

[60]

Y, auent rebut — ab digne reuerencia
lo sagrament — que de culpes nos priua,
vostre sant cos, — per maior excellencia
agenollat, — dauant tots en presencia
axi resta, — que par que fosseu viua.
Y, sepultat — ab molt solempne festa,
puix lesperit — en mans daquells sants angels
feu son cami, — per fer del cel conquesta,
per a fruhir — la gloria que us resta.
eternament — regnant entrels archangels.
Prop los seus peus — vos posal Senyor nostre,
puix que tostems — aquell fon lo loch vostre.

Pregau per nosaltres benauenturada Maria Magdalena, per que nostres obres a Deu puguen esser mes acceptes.

O Deu inmens, Senyor misericorde! Puix entrels altres senyals de la tua infinida pietat y clemencia nos has dexat la conuersio, santa vida y penitencia de la gloriosa Maria Magdalena per exemple, per que nengun peccador, per gran y abo-

minable que sia, de la tua infinida misericordia no desconfie, com lo teu propri offici sia tostems perdonar y auer merce de tots aquels qui, ab cor contrit penedintse de auerte offes, lat demanen, humilment te soplique que, per merits de aquesta serafica Santa y benauenturada Apostolessa, me faces gracia que donanime tems de penitencia y complida satisfacio, sino en tot almenys en part, de tal manera la ymite, que, migançant la tua gratia, en lo nombre dels elets me acceptes, suplint al que yo per ma fragilitat no baste la tua preciosa sanch, la qual no meyns per mi, indigne y gran peccador, que per tots los altres, en larbre de la santa Creu liberament as escampada; qui vius y regnes ab Deu lo Pare y Sant Spirit, in secula seculorum.

A lahor y gloria de nostre senyor Deu y de la gloriosa intemerada Mare sua, fon feta la present obra per lo magnifich mossen Iaume Gaçull, caualler, lany mil quatrecents noranta e sis; la qual a fet estampar frare Gabriel Pelliçer, ermita de la Ermita de la benauenturada Santa Maria Magdalena de Mocoro, la qual esta en la Baronia d Entença, en lo terme de la vila de Mora d: Ebro del molt illustre Senyor Duch de Cardona. Estampada en la insigne ciutat de Valencia, per Ioan Iofre; acabada a .xv. de mars, any .m.d. e cinch.

c) Estudi del poema

En coteig detingut de l'obra d'en Gaçull ab la que sobre el mateix assumpte escrigué en prosa en Joan Roiç de Corella (1), ens ha donat per resultat el curiós paralel·lisme que heus-aquí:

[1] Invocació. Aquesta primera cobla, no té literariament cap relació ab el capítol I de l'obra d'en Roiç de Corella, encara que respongui a una finalitat semblant, o sia enunciar la materia de què va a tractar se. En la d'en Roiç de Corella serví, ademés, de dedicatoria del llibre a una noble dama valenciana.

[2] Aquesta cobla respòn a la materia del capítol II de l'obra d'en R. de C: naixença y primer estat de la Santa.

[3] - [7] Cinc cobles que són exposició de la materia continguda en els capítols III y IV d'en R. de C.: conversió de Santa Magdalena.

[8] - [17] En aquestes deu cobles en Gaçull desenrotlla els elements dels capítols V y VI d'en R. de C. L'obra en vers elimina gran part dels detalls narratius de l'obra en prosa, estenent-se, en canvi, en consideracions piadoses. No hi manca una al·lusió a l'episodi de Simó el Fariseu (versos 6 a 12 de la cobla [11]), que reporta en R. de C. en el seu capítol VI.

[18] - [26] Nou cobles destinades a explicar la intervenció de Santa Magdalena en les escenes de la Passió y Mort de Jesucrist, materia que ocupa els capítols VII a XVII de l'obra d'en R. de C. En la cobla [18] és feta al lusió al guariment de Santa Marta (Corella, 238 240) y a la resurrecció de Llàtzer (Corella, XI). En la cobla [20] s'al·ludeix a les clamors de Marta contra Magdalena (Corella, VIII). En la [22] se resum l'episodi de la preciosa licor que la Santa escampà sobre el cap de Jesús (Corella, XIII y XIV). En la [23] se retreu la defensa feta per Jesús de l'adhesió de Santa Magdalena a la seva Persona (Corella, 534-544). La crucifixió és referida en la cobla [24], corresponent al capítol XVI d'en R. de C. El davallament, cobla [26], correspòn a part del capítol XVII d'en R. de C.

[27] - [30] En aquestes quatre cobles l'obra en vers va glosant els episodis de l'anada de les Maries al sepulcre del Senyor, ab l'anunci que de la seva resurrecció els feu l'àngel (Corella, 738-744), l'aparició de Jesucrist a la Santa sots aspecte d'hortolà (Corella, 781-848), y, en general, tot lo que forma els capítols XVIII a XXII de la narració en prosa d'en R. de C.

[31] Cobla que correspòn exactament al capítol XXIII d'en R. de C. El Sant Cedoni del poema respòn a la forma Çeledoni (954) d'en Corella.

[32] - [34] Les tres cobles explicant l'arribada a Marsella y la conversió del Rey de Provença, són exactament el capítol XXIV de l'obra en prosa.

[35] - [45] En Gaçull tracta prolixament en aquestes onze cobles el tendre episodi del viatge a Terra Santa dels Prínceps de Provença, la mort de la Reina y el miraculós retrobament d'aquesta ab el seu fillet en la illa deserta; materia que en Roiç de Corella tracta en els tres capítols XXV a XXVII.

[46] - [60] En les quinze darreres cobles del poema l'autor desenrotlla la vida de predicació de la Santa, el seu retraïment al desert, y, per fi, la seva mort; tot lo qual és puntualment referit en els capítols XXVIII a XXXI d'en R. de C.

Per l'anàlisi que férem de *La Istoria de la gloriosa Santa Magdalena* (1), deixàrem determinades les fonts que en Roiç de Corella utilisà per a la seva narració. No solament se serví de la compilació del *Voràgine*, en la vida de la Santa, sinó de la part que procedeix de la vida de Sant Matíes, havent emprat als Evangelis y a Sant Bonaventura altres episodis que completen la historia de Santa Magdalena. Tots aquests materials, ordenats exactament tal com ens els dóna en Roiç de Corella, reapareixen, com hem vist, en el poema d'en Gaçull. No serà, doncs, temeraria la nostra conclusió de que el poeta degué, probablement, treballar sobre el text en prosa d'en Roiç de Corella. Aquest, ab tota seguretat, era ja escrit abans de l'any 1496, en que figura haver estat feta La Vida de Santa Magdalena en cobbles, segons testimoni del colofó d'aquest llibre. Sabut és que en Corella morí en 1500, havent esmerçat els darrers anys de sa vida a la traducció del *Cartoxà* (2).

El poema de mossèn Jaume Gaçull està format

(1) *La Istoria de la gloriosa Santa Magdalena*, impresa per primera vegada en el nostre volum de les *Obres de J. Roiç de Corella* (Bibl., 349).

(1) Bibl., 337.
(2) Bibl., 348.

252 [1]

252 [2]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [3]

252 [4]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [5]

252 [6]

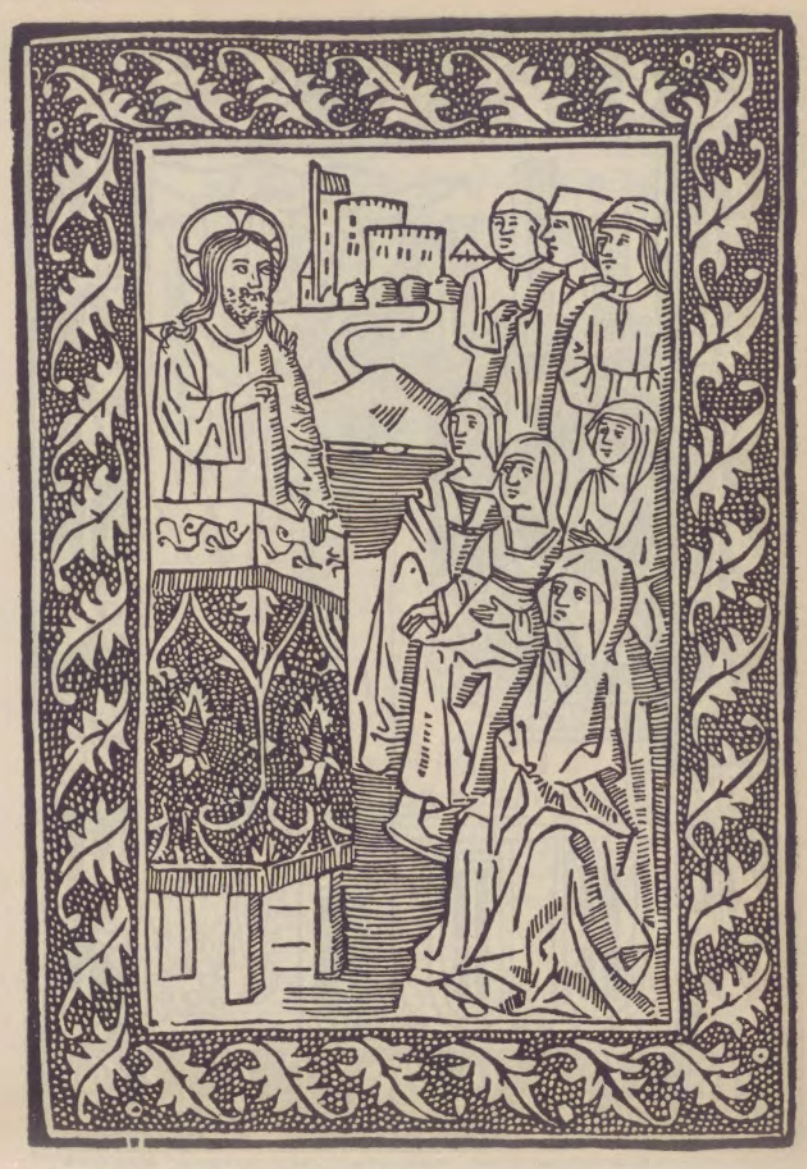

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [7]

252 [8]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [9]

252 [10]

Gaçull· «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [11]

252 [12]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [13]

252 [14]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [15]

252 [16]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [17]

252 [18]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [19]

252 [20]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [21]

252 [22]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [25]

252 [26]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [27]

252 [28]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [29]

252 [30]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [31]

252 [32]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [35]

252 [36]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [43]

252 [44]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull· «La Vida de Santa Magdalena en cobles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

252 [53]

252 [54]

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en coblles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

Gaçull: «La Vida de Santa Magdalena en cobbles» (Valencia, 1505)

per cobles de dotze bordons o versos, distribuïts en dues quintetes y dos versos aparellats per final, això és, ABAAB CDCDD-EE; combinació mètrica molt usada a les darrerfes de la quinzena centuria. Són versos dodecasíl·labs, partits per una cesura que correspòn després de la quarta síl·laba, accentuada sempre. L'hemistiqui primer de cada vers és, doncs, agut, per lo qual resulten tenir tots els versos onze síl·labes; d'aquestes ne corresponen set al segón hemistiqui, essent planes totes les rimes, sense excepció.

La versificació apareix fàcil y acurada, y fins resulta musical y agradosa a la orella, tenint en compte, naturalment, de llegir desdiptongades totes les combinacions vocàliques que, segons llei de la nostra antiga prosòdia, no formen diptong en català (1):

[1], 7; que vos tin-gués || de gra-cï-ES tan ple-na
11; per-çous su-plich || que sots vos-tre GUÏ-AT-ge
[3], 1; y a-xi vix-ques || per gran temps y molts DÏ-ES
3; fins que ve-nint || lo ver-da-der Mes-sï-ES
4; y als des-vï-ATS || mos-trant les dre-tes VÏ-ES
6; y vos HO-YNT || sa glo-RÏ-o-sa fa-ma.

Per contra d'això hi ha els casos en que el poeta lliga dues vocals per medi de la sinalefa a fi de guanyar una síl·laba; essent d'advertir que poden coexistir en un mateix vers la sinalefa y la desdiptongació:

[1], 5; QUEN grau tan alt || vos han a po-sen-ta-da
8; ni menys los dons || de glo-RÏ-AN-fi-ni-da
10; san-TAX-ce-llent || Ma-RI-A Mag-da-le-na
[2], 1; SIN a-quest mon || naix-ques de sanch pre-cla-ra.

Cal remarcar que el nostre autor utilisa constantment la forma verbal escurçada de la segona persona del plural en pretèrit: *fermàs* per fermàreu, *tingués* per tinguéreu, *naixqués* per naixquéreu, etc. És aquest un recurs molt generalisat en la poesía valenciana d'aquest período y que no sembla pas haver passat a la prosa ni transcendit fòra de Valencia.

Si del mecanisme de la versificació passem a esbrinar el valor poètic de l'obra d'en Gaçull, ens serà precís declarar que, com a composició religiosa, està en absolut desproveïda de caràcter. És més: hi ha una total discrepancia entre el tema y el to adoptat pel poeta, el qual se manifesta completament mancat d'elevació per a tractar dignament un assumpte de tanta volada. A qualsevol que compari el poema de què tractem ab la narració ja coneguda d'en Roiç de Corella sobre el mateix assumpte, li serà manifesta la gran superioritat d'aquest sobre en Gaçull, al qual, en canvi, és impossible regatejar els mereixements com a poeta satíric.

Que en Gaçull, autor de *Lo Somni de Joan Joan* y de *La Brama dels Llaurador*s, no era home a propòsit per a tractar ab altesa de concepte els episodis de la Passió de Crist que enquadren, per dir-ho així, la vida de la Santa pecadora, ho posa de relleu el que quasi sempre els termes de comparació resulten vulgaríssims y molt sovint del tot inapropiats. Lès imatges poètiques són, moltes vegades, temeraries y un si és o no és suspectes de heterodoxia, perquè el concepte realista y humà se sobreposa, y acaba per ombrejar la propria figura divinal del Redemptor en el seu peregrinatge per la terra.

Hi ha un exemple típic en el poema, de la impossibilitat en què en Gaçull degué trobar-se per a sotstreure s a les sol·licituts de la musa satírica, qui el tenía, per lo vist, tan subjugat; y és quan parla dels bisbes de Marsella y d'Aix en Provença, y diu d'ells, per a ponderar el llur zel apostòlic, que

[49] pastors novells — de novelles ovelles...
seguint lestil — de bons pastors y ofici
curaven molt — de la salut daquelles...
No eren pas — dels bisbes que huy susen:
daquells ho dich — que dels bisbats abusen.

Aquesta sortida, lo mateix podría ésser una al·lusió a algún personatge o dignitat religiosa del seu temps, que una mera expansió humorística del poeta, sense intenció precisa. Emperò, de totes maneres, desdiu de la composició, encara que es vulgui tenir en compte el to vulgar y pedestre de què sols excepcionalment sab eixir l'autor de la VIDA. Potser sia un d'aquests pocs bons moments aquell en què el Príncep de Provença es plany de la mort de la seva muller y de la trista sort que espera al seu fillet, orfe de mare:

[38] Plora lo trist — ab molt justa querella,
fart y cansat — de sostenir la vida... etc.

No obstant, fóra injust culpar exclusivament al nostre autor del mal gust literari que suposa l'ús d'imatges tan vulgars y terrenes. Era aleshores un procediment seguit per molts dels poetes valencians concorrents als certamens religiosos de poesía. Vegi's aquesta mostra que prenem del volum de *Les obres o trobes en laors de la Verge María* (1474):

O plenitut — de caritat eterna!
tot quant obras — son actes meritoris:
Morint Jhesus — fos de dolor *sisterna;*
timo segur — ab quel mon se goberna;
riu per regar — los deserts purgatoris;
archa de pa; — *colona* de gran fe... etc.

y aquest altre, que prové del llibre de les *Obres fetes en lahor de la seraphica Senta Catherina de Sena* (Valencia, 1515):

Velera nau — tallada en bona luna,
que nauegas — per hora trenta milles
per embarcar — hi ser del tot comuna
als peccadors, — qui per mortal fortuna
estan llançats — en les desertes hilles!
Obraus l Etern — de fusta molt perfeta
ab lo pertret — de la virtut diuina,

(1) Vegi's l'estudi del P. Nonell en el volum del *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (Barcelona, 1908), pàg 288.

molt ampla dalt — hi baix al mon estreta,
tan gran, tan fort, — tan bella y tan ben feta,
que no si feu — de crims bruta sentina.
Tota us forra — de tan perfetes llandes,
que no temes — dinfern los banchs de flandes.

Y hem de creure que aital estrafalaria ideología devía ésser prou estimada dels intel·ligents, ja que la composició de què hem donat aquesta cobla per mostra fou premiada ab la joya en el certamen referit.

Apart d'això, creiem interessant per més d'un concepte La Vida de Santa Magdalena en cobbles. El llenguatge, com ja hem dit, és correcte y abundós; y les imatges, encara que impropies del lloc, resulten pintoresques y ben dignes de la vena poètica del coautor de *Lo Procés de les Olives*. Per altra part, la raresa del text, que ja hem fet valdre per endavant, reclamava aquesta reedició que avui n'hem feta per a utilitat dels curiosos de la nostra antiga literatura.

D) Els gravats

Cas excepcional de la nostra bibliografía gòtica ve a ésser aquest llibre, copiosament il·lustrat ab no menys de seixanta estampes, gravades expressament, segons el nostre pensar, per a servir de comentari gràfic al text de Mossèn Jaume Gaçull.

No s'han estudiat encara degudament els origens del gravat en la nostra terra. Fóra, per lo tant, prematur tot lo que nosaltres ens atrevíssim a aventurar sobre aquesta qüestió. Lo únic que ens permetrem fer remarcar, en termes generals, és que la mà que obrí les fustes de La Vida, si no fou la mateixa que burilà les vuit planxes de *Lo Procés de les Olives*, sembla pertànyer a la mateixa escola. Revela una mestría singular en establir oposicions de masses negres y espais oberts per blanc; com també fa remarcar-se en els temes decoratius, tots diferents, que serveixen d'enquadrament a les seixanta estampes. L'artista que imaginà totes aquestes composicions és quasi segur que degué inspirar se dels retaules gòtics en què ja apareixíen tractats molts dels temes que se li ofería desenrotllar. També pogué servir-se, y provablement se serví, de models xilogràfics estrangers, com la *Biblia Pauperum* y altres reculls per l'estil. Consti, ab tot, que no volem precisar rès: ens limitem a senyalar algunes orientacions que podràn, tal volta, ésser útils als futurs investigadors de la historia del gravat a Catalunya.

Una observació, per acabar, sobre l'escut d'armes que apareix en la portada de La Vida. No són les armes dels Cardona, com s'aventurava a suposar en Salvà. Nosaltres hi veiem, més aviat, una marca *parlant* del cognom Gaçull: un *gat* rampant, per la primera síl·laba del nom. Això, encara que pueril, entrava de ple dintre els procediments heràldics de l'època.

Un antic projecte de Biblioteca Catalana

Fent historia de les tentatives encaminades a la formació d'una Biblioteca dels nostres autors antics, deguérem parlar, fa algún temps, de les publicacions d'en Gabriel Llabrés y Quintana, en 1889 y en 1908 (1). Mes l'haver arribat darrerament a les nostres mans un folletet, fet estampar en 1883 pel senyor Llabrés, ens dóna lloc a considerar novament les susdites publicacions, relacionant-les ab un projecte de *Biblioteca Clàssica Catalana* que havía concebut aquell erudit entusiasta de la nostra literatura.

El fascicle de què parlem consta de 16 pàgines en 8.º, y és un extret de l'*Almanaque Balear para el año 1884*, en el qual figura ocupant les pàgines 105 a 118.

El Sr. Llabrés titulava aquest seu escrit *Un autor desconocido y una nueva Biblioteca Catalana*. L'autor en qüestió era un nomenat fra Pere Martínez, de la ordre de predicadors, que no resulta gaire clar si és algún dels altres Martínez coneguts, emperò que, segons el Sr. Llabrés, hagué de sofrir en 1464 mort afrontosa per haver sigut rebel a la majestat del rey Joan II. Segueix per mostra una composició en vers d'aquest autor, de qui el Sr. Llabrés prometía publicar pròximament les demés obres. Y, ab motiu d'això, planejava tot seguit el seu projecte de «Biblioteca Clàssica Catalana», en els termes següents, que reproduim sense tocar-hi ni una coma:

«Decididos á dar publicidad por medio de la prensa, segun la medida de nuestras y bajo la dirección de persona competentísima, diversidad de obras escritas en nuestra materna lengua catalana, sepultadas en el olvido las más, y totalmente desconocidas algunas otras, que gracias á feliz coincidencia y á generosa protección, tuvimos la suerte de encontrar y tendremos ocasión de dar á conocer; emprendemos la publicación de la *Biblioteca clásica catalana*, que en esmerada, selecta y reducida edición, verá la luz en breve.

»Constituirá el primer volumen, las obras en prosa y verso de Fray Pero Martínez. Tanto el próximo tomo que tenemos en preparación, como los sucesivos, irán precedidos de un estudio crítico biográfico en castellano, sobre las cualidades de la obra y vida del autor, ó traductor si este fuere conocido, añadido cuantas observaciones, vocabularios y notas sean necesarias para ilustrar al lector ó dar más claridad al texto.

»Réstanos, antes de indicar ligeramente los títulos de las varias producciones que contamos dar á la imprenta, explicar de paso, primero el por qué denominaremos á semejante publicación con el de *Biblioteca clásica catalana*, y el de los prólogos en castellano: las razones que á ambas resoluciones nos mueven, son bien fáciles de comprender, aunque tal vez á alguien parezcan desacertadas. Intitulamos así á esta publicación, porque en sus páginas han hallar cabida diversidad de autores y obras que tanto por su fondo, como por sus formas artísticas, pueden ser

(1) Bibl., I, 64.

considerados, y son tenidos, por clásicos de la lengua catalana, y porque á mayor abundamiento, publicaremos versiones en esta lengua de las literaturas clásicas latina y griega. En cuanto á escribir en castellano los estudios críticos, ó biográficos, cosa que acaso pudiera ser tenida por impropiedad supina, ó por anomalía imperdonable á juicio de unos pocos, á fuer de generosos, apasionados; la aplicación es bien obvia, considerando, que así lo que puedan perder en puritanismo, será compensado con creces en generalidad. Y ¡ojalá! consigamos ó intentemos siquiera generalizar por este medio, en cuanto nos sea posible, esa rica multitud de valiosas joyas de nuestra menospreciada literatura que yacen tristemente arrinconadas en polvorientas bibliotecas y archivos, ineditas unas é ignoradas otras, más conocidas en suma por los sabios de allende los Pirineos que por los mismos españoles de Castilla.»

Segueix després la llista d'obres en preparació, que no comprèn menys de trenta títols.

Com ja tenim dit, la empresa del Sr. Llabrés no conseguí passar avant, si exceptuem aquelles tan retardades publicacions seves, que ja ens ha llegut conèixer y que no hem pogut judicar gaire favorablement.

De totes maneres, és interessant veure com cada vegada que un especialista de la nostra arqueología literaria ha posat mà damunt d'una oblidada lleixa de manuscrits catalans, la idea li és vingut soptadament de publicar una BIBLIOTECA CATALANA. Mes el Sr. Llabrés, com els seus antecessors y successors, poden haver-se convençut de què a Catalunya aquests projectes generosos no arriben mai a interessar al públic. No sabem, emperò, què passaría a l'estranger, si d'aquestes qüestions d'interès nacional no en prenguessin cura els poders públics. Y com que a Catalunya no havíem tingut poders públics des de 1712, creiem que fins ara no dèu haver arribat l'hora de què pugui veure la llum una Biblioteca d'escriptors catalans, tal com l'hem somniada tots els que hem tingut un dia el goig de descobrir en els vells manuscrits oblidats d'alguna biblioteca un text desconegut redactat en la nostra llengua.

El «Kempis» del P. Gil (1621)

No fa gaires anys que publicàrem una bibliografía catalana de la IMITACIÓ DE JESUCRIST, en aquestes mateixes columnes (1), y en ella no pogué mancar-hi la edició única del text traduït pel pare jesuïta Pere Gil, respecte de la qual donàrem tots els detalls que posseïem (2) y que eren sols els que ens havía procurats la *Bibliografía* de l'Aguiló. Mes el llibre no ens havía estat possible veure'l, ni havíem lograt saber on parava.

Darrerament, el singular llibret del Pare Gil ha comparegut en la biblioteca del Seminari de Barcelona (que s'està organisant depressa y podrà aviat oferir tasca prolixa als estudiosos), y aquesta circumstancia ens permet avui publicar un facsímil de la portada de la susdita edició, y donar alguns detalls més sobre la mateixa.

Se tracta d'un minyonet volum de 105 × 70 milímetres, gruixut d'un total de 280 fulls. Són aquests, en primer lloc, 16 fulls preliminars. sense numeració; seguits dels 252, ab foliació aràbiga,

CONTEMTVS
MVNDI.
Traduit de llengua Llatina y Castellana, en Cathalana, per lo pare Pere Gil Doctor Theolec de la Compañia de IESVS.
Dirigit a la molt Illustre senyora Doña Praxedis de Rocaberti y Pax, Vescondeça de Rocaberti.
Ab Indice de Capitols.

Any 1621.

Ab Licencia y Priuilegi.
En Barcelona, en casa Sebastia Mathevat.

que contenen el text del «Kempis»; y acabant ab 12 fulles més, sense numerar, que són l'índex dels capítols de l'obra.

Els fulls preliminars contenen les materies següents: [Full 1] Portada, ab el revers en blanc; [.] «Lo Duch de Alcalà, Lloctinent y Capità General» (llicencia per a la impressió, datada a Barcelona, a 27 de novembre de 1620); [3] «Yo Juan Sanz, Provincial de la Compañía de Jesús en la corona de Aragón» (altra llicencia, dada a Barcelona a 16 de desembre de 1618); en el revers d'aquest mateix full hi ha l'aprovació dels pares Fra Joan Serrano, lector de teología del convent de Sant Francesc, y la del Doctor Francesc Broquetes, catedràtic de

(1) BIBL., I, 94.
(2) BIBL., I, 87 y 95.

la mateixa ciencia; [4] «A la molt illustre senyora Dona Praxedis de Rocaberti y Pax, Vescondessa de Rocaberti» (dedicatoria de la traducció, ocupant cinc pàgines, sotscrita pel P. Gil a 3 d'abril de 1619); [6 v.º] «De la dignitat y excelencia y differents versions de aquest Llibre» (cinc pàgines); [9] «Prolec, en lo qual se declaran la doctrina altíssima, la gran utilitat spiritual, lo Auctor, lo titol, la divisio y pars de aquest llibre» (setze pàgines).

Rectificant, en part, un concepte que aventuràrem respecte de lo que podía ésser, literariament parlant, aquesta traducció del pare Pere Gil, hem de dir avui que ens ha semblat prou correcta y fins escaienta de llenguatge; tant, que potser valdría la pena de fer-ne una reestampació, quasi ab la seguretat que serviría els interessos espirituals dels nombrosos devots que té el «Kempis» en la nostra terra, millor que cap altra de les traduccions que se n'ha fetes posteriorment en català.

Debat per la Llengua Catalana

EMPRE hem cregut que estàn plens de raó els qui consideren la nostra llengua com el moll de la *qüestió* catalana. Y no sólament en l'ordre polític, sinó també, y d'una manera especial, en lo que fa referencia a la cultura y a la espiritualitat de Catalunya.

Les nostres planes s'han fet ressò, repetidament, d'aquest criteri (1); y la nostra conferencia de Reus de l'any passat (2) donà a la qüestió de la restauració llingüística la significació que té veritablement. Mes ab posterioritat ens ha llegut conèixer un interessant fascicle que té per títol *La Llengua Catalana a l'Ajuntament de Barcelona*, en el qual és feta historia del debat que en el nostre Consistori tingué lloc el 22 de febrer de 1916 y del que fou esforçat paladí el nostre benvolgut amic el regidor municipal En Jaume Bofill y Matas; y hem cregut que era una obligació nostra, molt agradosa, de ferne un report en les columnes de BIBLIOFILIA, que mai han necessitat d'estimulants exteriors per a enaltir com és degut totes les manifestacions d'amor a la Patria Catalana.

Desgraciadament, els catalans som d'una llei tan estranya, que quasi sempre l'exaltació del nostre patriotisme és fill d'una mortificació rebuda des de fòra. La tranquil·la possessió ens fa confiats y amics de tothom; emperò una punyida, que mai deixa de venir a temps, ens obliga, a lo millor, a aixecar el cap; y, ab els ulls inflamats per la ira, acudim a repel·lir l'agressió. Després tornem als nostres quefers habituals, y... *aquí no ha pasado nada.*

Aquesta volta la historia ha estat la següent: En el Senat Espanyol un representant, que no ens plau anomenar aquí, pronuncià un cert dia del mes de novembre de 1915 un discurs contra la ensenyança y ús del català en les escoles de Catalunya. Y és curiós observar que en semblant ocasió, com sempre sol ocórrer, el zelós impugnador dels nostres drets no fou un castellà, sinó un dialectal participant de català y castellà, com ho demostren prou els seus cognoms, que representen la transició de l'una llengua a l'altra. Y a nosaltres ens plau extraordinariament aquesta gradació pintoresca dels parlars aragonesos. Els de cap ençà ens donen la llengua catalana feta tal volta més viril y austera; arribant, per petites modalitats apenes sensibles, fins a la frontera oposada, en que ja es tracta d'un castellà, si imperfet encara com a tal, ric, en canvi, de formes arcaiques; veritable mina de regeneració d'una llengua quasi anquilossada de tan acadèmica.

Com no podía deixar de succeir, a Catalunya aquelles dites senatorials produiren indignació. Y aquesta arribà a concretar-se en un acte públic, que tingué lloc el dia 1.er de janer de 1916, y que es titulà *Diada de la Llengua Catalana*, al qual s'adherí oficialment l'Ajuntament de Barcelona.

Algunes setmanes després de lo relatat, tota la premsa donà compte d'una comunicació que la «Real Academia Española» acabava d'adreçar, ab la data del 26 de janer, al Ministre d'Instrucció Pública y Belles Arts, instant la restricció de la ja restringidíssima llibertat d'usar els *dialectos de las regiones o provincias* en certs documents públics y en les escoles (provablement no oficials) on hi havía, segons el document, algunes preferencies o tan sols fos tolerancies per aquells. L'Academia invocava, a favor dels seus punts de vista, certes prescripcions legals en què ve consignat l'ús obligatori dels seus llibres d'ensenyança; materia respecte de la qual no havía fins aleshores mirat gaire prim l'Academia mateixa:

«Mas ahora, que parece ponerse en duda por algunos la supremacía y predominio del idioma que hablan en España la inmensa mayoría y en América muchos pueblos hermanos nuestros, tiene la Academia obligación de cuidar que tal despojo no se realice, ni aun en parte, substituyendo o suplantando nuestra hermosa lengua con idiomas o dialectos que se hablan en la intimidad del hogar o en las relaciones individuales y que toman forma artística en literaturas regionales, que son respetables y la Academia los respeta y estima, porque el conjunto de manifestaciones de la vida española forma la grandeza de la patria, pero el verbo de ésta como nación una e intangible es el castellano.»

És de notar també, que, a l'igual del cas anteriorment referit, aquest singularíssim document porta al peu el nom d'una personalitat no castellana, que tampoc és del cas anomenar aquí, emperò que té per a nosaltres la circumstancia agravant de procedir d'una regió de parla catalana.

També, com era d'esperar, repercutí per tota

(1) BIBL., I, 385; y en altres llocs, per incident.
(2) BIBL., II, 129.

Catalunya aquesta nova embestida contra el nostre idioma. Perquè si bé és cert que en la instancia acadèmica no es parlava concretament de cap dialecte, sinó de tots els que a Espanya puguin haverhi no protegits ab la denominació de llengua oficial, tothom vegé clar que la intenció del document era acudir contra la expansió de la llengua catalana, cada vegada més disposada a redevenir mestressa en els seus naturals dominis.

Fou en aquestes circumstancies que en el Consistori barceloní tingué lloc el debat que anem tot seguit a ressenyar, y en el qual, com ja diguérem al principi, el senyor En Jaume Bofill y Matas actuà de coratjós y habilíssim pugnador parlamentari y de convençut amador de la nostra llengua gloriosa. Començà aquest debat per una moció del senyor Bofill instant que recaigués acord sobre les conclusions fixades en la *Diada de la Llengua Catalana* y de les quals tenía ja coneixença l'Ajuntament; emperò sembla que l'assumpte havía sofert els obstacles de la malavolença d'una certa comissió que havía de dictaminar a propòsit d'aquell. Els *trucs* burocràtics de sempre.

Tot seguit el senyor Bofill y Matas pronuncià, en defensa de la proposició al·ludida, el seu magnífic parlament, del qual retallem els següents passatges, que constitueixen el fons doctrinal de la oració. Aquesta, com se podrà veure, vingué revestida d'una perfecció literaria que ja voldríen assolir en els llurs escrits molts dels nostres prosadors més reputats.

«Es tracta, Sr. Giner (1) i Srs. Regidors, no d'interessos econòmics i materials, que podrien semblar incompatibles amb els ideals democràtics, no; sinó de coses espirituals com és la Llengua, que ve a ser la flor del nostre esperit. Parlem d'una Llengua que, sense exagerar, constitueix un patrimoni estimable i respectable en totes les seves manifestacions; d'una Llengua—no us ho haig pas de recordar—que dintre de la península ibèrica té, sinó la primacía, un origen tan antic com el de les seves germanes neo-llatines; d'una Llengua de la qual, des del segle IX.e, se'n troben resquicies en els documents vulgars, i, des del segle XII.e en els documents literaris; d'una Llengua que arriva un moment, en els temps medievals, que fou la més esponerosa d'Espanya, que així com la cultura, avui en día, ens ve a través de la llengua francesa, aleshores, en tot el terrer peninsular s'escampava a través de la Llengua Catalana; d'una Llengua de la qual per a fer-ne l'elogi complit, cal no més dir que amb un sol dels seus polígrafs, amb dos si voleu —Ramon Lull i Eximeniç—tingué una literatura més abundosa que tota la que podien aportar en aquell lapse de temps medieval altres literatures, la mateixa literatura castellana, amb les obres de tots els seus escriptors juntes. I no faig un argument de quantitat perque en els escrits d'aquells polígrafs hi bateguen tota la ciencia, totes les inquietuts del món en aquella època. Era aleshores que la nostra Llengua arrivà a ser mitjà de comunicació del comerç marítim universal.

(1) El senyor Hermenegild Giner de los Ríos, que capitanejava aleshores l'estol *españolista* (llegeixi's castellanista) de l'Ajuntament de la Ciutat.

»S'esdevenía, per un mal fat de l'historia, que aquella gloriosa via s'estroncà i com és aquest, per a nosaltres, el moment de nostra més gran emoció, no vull referir-lo amb paraules meves sinó que prefereixo llegir un fragment d'un dels millors historiaires de la vostra literatura, de l'anglès Ticknor, traduit pel Sr. Miquel del Sants Oliver. Ticknor, a la seva «Historia de la Literatura Espanyola», parlant d'aquest eclipsi de la literatura catalana, diu: «....figúrasenos »que una parte de la inteligencia del mundo ha sido extin»guida y que nosotros mismos hemos sido privados repenti»namente de nuestra herencia intelectual, a la que teníamos »tanto derecho como aquellos que la destruyeron y en quie»nes residía la obligación de transmitírnosla intacta....» De manera que no es tracta d'un patrimoni casolà sinó que sempre que es tracta de la nostra Llengua, d'un passat gloriós, es tracta d'un patrimoni col·lectiu.

»Mancats d'ella com a mitjà literari, és veritat que hi hagué catalans qui reeixiren en la llengua castellana, únic vehícol de cultura que posseíen, però la llengua castellana, tan formosa i rica en els llavis i en les plomes dels oradors i escriptors de Castella, usada per literats catalans, resultava una llengua sense esperit, i produia una literatura *des-animada*, incolora, provinciana. Hi ha testimonis que, amb més competencia que la meva, fan el control d'aquella misèrrima literatura regional; i així tenim, per exemple, que En Menéndez Pelayo deia del gran Boscà, innovador de la mètrica castellana, que era «ingenio mediano, prosista »excelente cuando traduce, poeta de vuelo desigual y corto»; d'En Campmany deia l'Alcalà Galiano que el seu istil «no »podía blasonar de natural y fluido, vicio éste de un hombre »cuyo verdadero idioma era el catalán y en cuyas obras »aparecía el castellano como traído con violencia»; l'Hermosilla critica, així mateix, el castellà d'En Cabanyes, el poeta exquisit i massa ignorat, i En Valera, el gran *D. Juan Valera*, un dels esperits superiors de les lletres castellanes contemporànies, deia, amb la seva fina ironía, que solía llegir el Balmes en francès. En aquest lapse de temps, tal vegada la nota més corprenedora era l'esperit que bategava en el nostre poble, la fé concirosa dels nostres escriptors en una revifalla de la nostra Llengua, les recances de deixar-la i les temptatives de precipitar-ne el retorn, l'esperança nostàlgica—quasi messiànica—d'una renovació...

»I aquelles aspiracions i aquella fé i aquelles esperances, s'han vist acomplides, i vingué el ressorgiment del nostre esperit i de la nostra Llengua, que ha brollat renovellada dels nostres llavis, produint una esplèndida floració literaria I s'és fet el miracle que, amb tants setgles d'usar i de conreuar estèrilment la llengua castellana aquells homes de doble literatura, no s'esmortuís l'esperit, la manera de pensar i de sentir del nostre poble. I en aquesta revinguda de la nostra Llengua, tantost començada, ja tenim poetes com En Magarall del qual deia l'Unamuno que era el poeta essencial dels nostres temps a Espanya; com En Verdaguer les obres del qual s'han vist traduídes a tots els idiomes europeus; com En Guimerà triomfant en l'escena universal, i al qual contribuíreu com a partit político a glorificar en les festes del seu Homenatge. I hem vist com aquesta Llengua era apta per a totes les disciplines—literaria, científica, econòmica—.

»I hem vist, també, en la nostra Llengua, una valor que no tenen les seves germanes, les altres llengues neo-llatines. No fa gaire que en una solemnitat acadèmica ho retreia: la nostra Llengua és tal vegada la única de les neo-llatines que té per als filòlegs l'interès singularíssim de conservar encara fresc el regust original de la Mare Roma i si durant un llarg interregne és estada adormida, era com

la princesa de la llegenda que, mentres dormía, no s'envellía i que es desvetllava jove, amb els somnis de l'infantesa, amb la vaga recordança de les cançons de breçol. Això és el que té la Llengua Catalana que no tenen les altres llengues neo-llatines que constitueixen, per llei d'herencia, el nucli filològic central. Fins per a l'estudi de les altres llengues, per a l'estudi del llatí i de les seves derivades, ens és preciós el testimoni d'una Llengua que essent antigua no ha envellit, que, amb tota la frescor i amb tota l'actualitat d'una llengua moderna, serva encara un caràcter de inèdita que la fa ser més cobejada dels qui a semblants estudis es dediquen.»

L'orador s'estengué després en la vindicació literaria dels dialectes y en presentar els aspectes de la qüestió que's debatía des dels diversos punts de vista de la utilitat pública, de la conveniencia política, de la moral social y de la justicia; acabant el seu discurs ab una oportuna apel·lació davant d'Europa, per a la qual la guerra que actualment l'abranda per tots quatre costats planteja el problema de la sort futura de les petites nacionalitats històriques y de les llengües per elles parlades.

No hem de reportar, per que no ens podríen interessar ni poc ni molt, totes les incidencies del debat. Les raons que podríen oposar-se a la sòlida argumentació del nostre eloqüent parlamentari ja les sabem, car sempre resulten per l'estil les defenses dels dogmes caducats, enfront de la llum projectada per les idees noves; fins quan la força d'aquestes radica en la propria naturalesa de l'home, que sembla molt sovint empenyar-se en contrariar aquelles mateixes lleis a les quals li és del tot impossible sotstreure's.

El Sr. Bofill tingué encara ocasió de refermar els seus arguments en un segon discurs, del qual hem triat els següents passatges, que conceptuem dignes, com els transcrits anteriorment, de figurar en una antología de prosistes catalans; antología que ja convindría anar preparant des d'ara:

«El Sr. Giner, insistint en l'argument utilitarista, ens deia que es convenient que Espanya tingui un sol idioma. I afegía que aquest idioma ha de ser el castellà. Adhuc admetent aquella conveniencia, ¿per què ha de ser precisament el castellà l'idioma afavorit? ¡Ah, Senyors! per cap altra raó que la del fabulista llatí, per la raó del més fort, *quia nominor leo*. ¡I encara fos aquesta! Encara triessiu el castellà per creure que de totes les llengües ibèriques és la d'una major eficiencia, la d'una més alta fortitut creadora. Però la Vostra Senyoría, en la obsessió de la força, confon aquesta amb la magnitut balba, gairebé amorfa, amb la quantitat dels qui el parlen, amb l'extensió de la seva àrea, i tría el castellà veient-lo simbolitzat en quelcom més corpulent i no tan noble com el lleó que, al cap d'avall, tenía el dret i la reialesa de la força.

»El Sr. Giner ens parlava d'En Milà i Fontanals. Jo li recordaré que el venerable Mestre, al restablir-se la festa dels Jocs Florals, ell, l'home prudent, s'oposà amb tota energía a que fossin bilingües. Entenía i deia que en una festa de poesía en la qual ha de parlar l'ànima del poble, no més pot haver-hi que una llengua, la del mateix poble.

»Vostra Senyoría evocava records de la seva joventut i ens explicava que s'havía educat amb *edicions catalanes* de les obres dels grans pensadors espanyols i estrangers *escrites en castellà*. Vostra Senyoría ens parlava d'uns temps que ja han passat. S'iniciava tot just la revinguda nacionalista que cloia l'interregne misèrrim i secular. D'altra banda, saben el Sr. Giner i els Srs. Regidors que les cases editorials son una empresa econòmica. Els editors catalans que tan excel·leixen pels seus mèrits, han donat, cada un a la seva casa, una fesomía especial, però no podien oblidar, fins en interès d'aquest principi superior que els guiava, les condicions econòmiques que els eren necessaries per a viure i per a prosperar. I és per això que els nostres editors, com altres editors de l'estranger, publiquen llibres en castellà —tenint en compte més que el mercat d'Espanya, els mercats d'Amèrica—, però ningú podrà dir que el publicar a Barcelona, per exemple, edicions castellanes de petites novel·les sensacionals, signifiqui una abdicació de la nostra Llengua. Aquests mateixos editors, benemèrits de la nostra causa pel sol fet de ser bons comerciants, ho son també per la seva abnegada catalanitat. Totes les nostres cases editorials s'imposen el deure, gairebé el delme patriòtic, de publicar series i biblioteques d'obres catalanes, en condicions superiors, que solen reportar-los despeses de les quals sovint no es rescabalen. I així, també, els nostres autors. I son precisament aquestes petites obres en català, aquestes obres de mercat reduit i amb les quals els editors i els autors perden diners, les que traspassen les fronteres i assoleixen devegades l'immortalitat.»

. . . . . .

«A la nostra Llengua, Sr. Giner de los Ríos, no li cal ser *aglutinant* per a superar la categoría de dialecte. La nostra Llengua *flexible* torna, després d'un somni secular, a les lluites de la civilització, perfectament armada. El seu pervindre—ja us ho deia avans—és d'una perspectiva magnífica. I en son fermança aquelles condicions singularíssimes que també senyalava.

»La nostra Llengua excel·leix, per aquestes condicions, àdhuc en l'oratoria. Contra el parer vulgar, es una llengua d'excepcionals qualitats oratories. Com és una llengua vella, té la majestat i el prestigi de la llengua materna; com es una llengua nova, té l'encis de les coses inédites, té la frescor, té el rou de les eclosions prometedores. La Llengua Catalana té'l gran aventatge de no haver produit encara un repertori de tòpics. I això dignifica l'oratoria perque la fa difícil, quasi impossible als oradors mediocres, i als qui resten d'aquesta selecció els dona una energía personalíssima. La nostra Llengua, encara indòmita, s'encabrita sota la voluntat de l'orador i, a l'espectacle de l'oratoria, ajunta l'espectacle d'aquesta lluita amorosa, fent lluir encara més la clàssica elegancia del genet.»

¿Còm acabà el debat? ¿Quins resultats pràctics se'n seguiren? Confessem la nostra ignorancia sobre aquest punt, y, lo que és més, la nostra indiferencia respecte d'aitals resultats, fossin els que fossin. Y això perquè nosaltres tenim la ferma persuasió que la força del pensament actúa ab el més gran misteri, y és en debades esperar del carrer estant l'aparició de la primera guspira per a tenir la certitut de la seva eficacia. Quan la nova idea ha pres increment (y devegades li calen llargues anyades), comença per a ella la veritable lluita; y tot li ve de que les forces que actúen de fòra cap a dins permetin una evolució per a què aquesta es produeixi; car, de lo contrari, és una revolució, tardant una mica més, lo que acaba per realisar-se.

De moment, BIBLIOFILIA pren nota ab goig dels avenços de la nostra idea, y es plau retent de tot cor al senyor En Jaume Bofill y Matas el testimoni de l'admiració a què s'ha fet digne com a orador y com a patriota.

Veus de dalt

ETRUNY en els espais la formidable topada de quinze estats en armes. Avui són quinze, demà ¿quí sab? Y el desastre s'eixampla, s'estén, com una riuada incontrastable; tot trontolla, tot s'enfonza. Emperò allà on la trencadiça y el cataclisme són majors és en el fons de les nostres ànimes, y és, també, en el món de les nostres idees. Ja no es tracta de saber qui guanyarà, sinó quin ideal s'alçarà incòlume a l'esvair-se la tremenda polsaguera.

De tant en tant algunes veus se deixen sentir des de dalt: són els precursors, que anuncíen, sense atrevir-se a definir-les, les noves idealitats.

El senyor Ernest Moliné y Brasés, en el seu discurs presidencial dels Jocs Florals de Lleida, del 12 de maig de l'any passat, tocà aquest punt, y la seva veu sabé trobar les modulacions delicades y altes a l'hora que lo crític dels moments sembla reclamar. Per això creiem oportú retallar alguns passatges del bellíssim parlament del nostre amic.

El discurs començà per un exordi d'una sobrietat admirable; els temps no donen per a faramalles inútils:

«Senyores y Senyors: Ni una paraula d'excusa, ni un hàbil entretoch de modestia. M'elegireu, y, àdhuc deplorant lo vostre erro, me creguí obligat a acceptar la honrosa comanda. Y com es precís que desd'aquest lloch vos sia endreçat lo parlament de consuetut, permetèume que, dexant de banda per enguany los acostumats himnes a la Patria, a la Poesía y a la immortal ciutat de Lleyda, vos faci algunes sòbries consideracions sobre un altre tema de la més viva actualitat.»

Segueix després una justa exposició del desastre moral que ha ocasionat la gran guerra. Y l'orador se pregunta, com ho hem fet ara mateix nosaltres: ¿què quedarà després d'aquesta gran lluita? Respòn: «Déu tornarà a regnar en les conciencies, y ab ell »rebrollaràn abundoses les estroncades fonts espiri»tuals». Ve aleshores aquesta invocació a la Poesía:

«Y tu, excelsa Poesía, flor que't gronxes en lo cimeral de l'arbre, tu qu'ets color y perfum, sanitat y joya, gracia y bellesa supremes, amor y consol de l'ànima—y devegades ira y revolta,—tu retrobaràs tos ayres de pastora rondallera per encaminar los passos de l'home nou, y ab cants ingènuus d'esperança y ab celestials anyoraments, seràs lo faró qu'aclarexi'l camí en les hores fosques, seràs la senyera que de dia flamejarà davant de la host. Ta veu sonarà clara, ton còs no consentirà cinyells ni robes qu'esborrin ses corves maravelloses y embracin la espontaneitat de tos moviments. Si vols, podràs invocar lo recort dels grans escullits als qui afavorires y presentar llurs grans obres a l'adoració de les multituts, mes també diràs a aquestes que tos favors consistiren en l'esperit més qu'en la lletra, en la melodía més qu'en l'instrument, en la vida més qu'en la materia, en l'armonía més qu'en les coses agrupades. Los hi diràs que l'art es mortal y variable encara que de ses regles adjectives brotin vesllums de divinitat. Una bella estrofa no val una emoció poètica, però pot esser sa expressió més justa; una estàtua no val un moment de divina exaltació, però sovint la representa; y totes les grans estrofes y estàtues són filles de l'art humà afavorit ab lo teu dò voluntari y prolífich, car tu dintre de ta augusta serenitat, te complaus en gracies y febleses de dòna.»

Després l'autor s'adreça a la nostra terra, per a dir-li així:

»Dolç país de Catalunya, patria de gent massa adormida per als grans ideals y massa desperta pera les petites realitats! Lo mal-astre present t'ha trobat en estat de gestació y per això necessites més cura qu'altres patries. Sents inquietut, desitges extranyes quimeres, delires en tes freqüents hores de febre, somnies... ¿Què serà de tu y dels teus somnis quan les aygues esvalotades pel vent fortunal vingut de les terres teutòniques recobrin lo nivell perdut? Tindràs la sòrt, mare Catalunya, de no haver sigut devastada com altres nacions en que innombrables tombes de soldats restaràn com fites indicadores del lloch fins ahont ha arribat la crescuda d'aquelles aygues, mes no per això dexes de sentir ara mateix sos efectes desoladors No has tingut la sòrt o la dissòrt de caure com Bèlgica embolcallada en ta bandera gloriosa, mes axís com pera ella y ses companyes, vindrà també pera tu la renaxença de l'esperit, la instauració de noves modalitats en que's fonguin ponderadament lo real ab l'ideal en totes les manifestacions de la vida. La realitat, com punt de partida; l'idealitat, com aspiració y norma. Mes la nostra realitat serà sana y com auriolada y la idealitat serà tocada de versemblança y plena de catalanitat.»

Y s'acabà el breu y substanciós parlament del senyor Moliné ab unes quantes oportunes frases dedicades als nostres poetes, dels quals digué que podràn ajudar a la salvació de la patria si saben cercar llur inspiració allunyant-se dels decadentismes xorcs y del preciosisme literari, que fóren els darrers figurins de temporada abans d'esclatar la guerra.

El Sr. Moliné y Brasés ha escrit, decididament, un bellíssim discurs. ¡Mes, ai! que el món no podría fruir sense recel la pau d'aquella nova aubada, si abans no veia, ab la expiació de tantíssims crims, la vindicta dels principis d'Humanitat, trepitjats bàrbarament per un poble que ni la noblesa té de deixarse vèncer quan ja veu que no podrà guanyar. Déu comença per encegar als qui Ell vol perdre. Y la ceguera teutònica costarà encara horribles, incomportables dolors. Emperò després... *vae victis!*

També el *delenda Carthago* pot ésser una veu de Dalt...

Fidel Giró, impressor. — Valencia, 233. — Barcelona.

3-1917